

Kautta rantain

Laila Lehikoinen kirjoitti Virittäjässä 1980 *myötä*-postpositiosta mm. näin:

Muotisanoille on tyypillistä, että kun niiden suosio on päässyt vauhtiin, niitä aletaan käyttää yhä uusissa yhteyksissä, kunnes merkitys on laajentunut epämääräiseksi ja epäselväksi. Näin on käynyt myös *myötä*-postpositio. Se on saanut monenlaisia sisältöjä, ja temporaali- ja kausaalisuhteet, joita sillä yritetään ilmaista, jäävät hämäräksi. Usein asia voitaisiin sanoa täsmällisemmin jollain muulla postpositiolla tai sijamuodolla, mutta joskus kirjoittaja on mahdollistanut *myötä*-rakenteeseensa niin paljon sisältöä, että koko lause olisi muokattava uudelleen. (S. 389.)

Myötä ei ole ainoa sana, jonka runsaasta käytöstä on ollut tällaisia seurauksia. Toinen postpositio, *kautta*, on oman arvioni mukaan rehoittanut abstraktissa käytössä vielä kiusallisemmin kuin *myötä* — ja ainakin kauemmin, koska sen liiallisesta ja hämärästä käytöstä, toisin kuin *myötä*-sanan, varoitetaan jo Nykysuomen sanakirjassa.

NS esittää *kautta*-postpositiosta sekä konkreettisen että abstraktin merkityksen. Konkreettinen on 'läpi, tietä, -teitse, -sta', abstraktia käytetään erilaisissa yhteyksissä: 'välittäjä, avustajaa merkitsevään nominiin liittyen; väliastetta t. -vaihetta merkitsevissä ilmauksissa; välikappaleita, keinoja, tapoja merkitsevissä ilmauksissa'. Abstraktista käytöstä ja nimenomaan viimeksimainitusta ryhmästä NS sanoo: »-- vars. instrumentaalisessa merk:ssä -- kartettavaa, etenkin milloin liittyminen 1. ryhmään [= konkreettiseen merkitykseen] ei ole luonteva.» NS:n arvostelemia esimerkkejä ovat »Äänestys voidaan toimittaa asiamiehen kautta, par. *välityksellä*», »Varoja koottiin arpajaisten kautta [= *arpajaisilla*]», »Myynnin kautta [= *myynnistä*] saadut varat» ja »Sen kautta että [= *siten, sen johdosta, sen takia*] että». (Kursivoinnit minun.)

Osa abstraktia käyttöä on aivan luontevaa; sellaisessa lauseessa kuin *Olen tu-*

tustunut ranskalaiseen kulttuuriin ranskan kielen kautta ei ole moitteen sijaa: se ilmaisee hyvin, että tutustuminen ranskan kieleen on puhujalle avannut Ranskan kulttuurin. (Adessiivi *ranskan kielellä* ei tarkoittaisi samaa.) Samoin on vaikkapa virkamies voinut päästä korkeaan asemaan *kaikkien virkaportaiden kautta*. Eikä mitään *kautta*-sanan merkitystehtävien kannalta hämärää ole sellaisissakaan lauseissa kuin *Kenraali nousi valtaan sotilaskaappauksen kautta* tai *Sopimukseen päästiin pitkien neuvottelujen kautta*; enintään sopii muistuttaa, että edes vaihteen vuoksi voisi sanoa joskus vaikkapa -- *sotilaskaappauksessa* (onhan tämä lyhyempikin) ja -- *pitkien neuvottelujen jälkeen*.

Mutta *kautta*-sana on kyllä jo hämartyntynyt liikaa sellaisissa lauseissa kuin »Tiedän tämän oman kokemuksen kautta» (par. -- *omasta kokemuksesta*) tai »Kielitaitonsa kautta hänellä on hyvät mahdollisuudet saada työpaikka» (par. *Kielitaitonsa ansiosta* --). Edelliset esimerkit ovat tekaistuja, mutta niiden kaltaisiin törmää usein; muita *kautta*-sanan liian usein syrjäyttämiä sanoja ovat *avulla, keinoin* ja (jostakin) *käsin* tai *lähtien*, ja usein riittäisi pelkkä sijamuoto: välineen ja keinon ilmaisimeksi adessiivi tai instruktiivi, lähtökohdan ilmaisimeksi elatiivi. Mutta niin kuin seuraavista esimerkeistä ilmenee, on *kautta*-postpositiota usein käytetty niin kaukana varsinaisesta tehtäväkentästään, että lauseet kaipaavat perusteellisempaakin korjausta.

»Omakuva määräytyy paljolti toisten ihmisten tai erilaisten kilpailutilanteiden kautta» (Markku Laitinen, Arvosteleva kirjaluetelo 7—8/1983). Ajatus on niin syvällinen ja kaukana arjesta, että Laitinen on sen ilmaissutkin hämärästi; onko hänen tarkoituksenaan sanoa, että yksilön minäkuva (siitä kaikei on kysymys, ei mistään maalauksesta) perustuu toisista ihmisistä saatuihin kokemuksiin vai heidän suhtautumiseensa yksilöön, vai kenties siihen, että yksilö vertailee itseään muihin? Sen tietää vain kirjoittaja, jos on itsekään ajatellut asiaa selväksi asti. Jonkin vihjeen antaa ehkä (mutta vain ehkä)

lauseen jatko, jossa puhutaan »kilpailutilanteista», siis ilmeisesti vertailusta; mutta kun ajatuksena tässä kohden selvästi on, että kilpailutilanteet ovat minäkuvan rakennusaineena tai lähteenä, olisi *kautta*-sanan sijasta syytä ilmaista asia tähän tehtävään sopivalla elatiivilla. Jos olen tulkinnut hämärän alkuosan oikein, voisi lause kuulua: *Minäkuva kehkeytyy paljolti vertailusta toisiin ihmisiin tai erilaisista kilpailutilanteista*. (Toisella sijamuodolla, inessiivillä, saa esiin eri vivahteen: *vertailussa, kilpailutilanteissa*.)

»Ilmastoon metsien hävitys kuitenkin vaikuttaa hiilidioksidin lisääntymisen kautta» (Matti Eronen, HS 18. 9. 1983). Hiilidioksidin lisääntyminen ei ole mikään välitila, sehän on itse puheena oleva muutos. Lisäksi voisi asian ilmaista sisälökökäämmällä verbilläkin kuin »vaikuttaa». Paremmin: *Ilmastoa metsien hävitys kuitenkin muuttaa, koska hiilidioksidi siitä lisääntyy*.

»Elmu-liike yritti 80-luvun alussa saada järjestäytymisen kautta toimintamahdollisuuksia yli 20 000:lle jazz- ja rockmusiikin harrastajalle» (Jukka Hauru, HS 19. 9. 1983). Selvemmin ja lyhyemminkin: -- *järjestäytymällä* --.

»Erään selityksen mukaan se [= Vietnam] pelasi ensin aikaa ja pyrkii nyt osoittamaan sotilaallisen ylivoimansa kautta, ettei sitä ole varaa jättää pois Kamputsean vastaisista vaiheista» (Anna Paljakka, HS 16. 2. 1985). Tällaista käytöstä näkee varsin usein; korjaus ilman muuta: -- *sotilaallisen ylivoimansa avulla* --.

»Aiheenamme on muuan supertähti, Jean Gabin, parhaan kautensa elokuvien kautta» (Peter von Bagh, Suomen elokuva-arkiston ohjelmalehtinen, syys-joulukuu 1982, s. 3). Yksiselitteinen korjaus: -- *parhaan kautensa elokuvissa*. Todella kauas merkityksestään, abstraktistakin, on *kautta*-sana tässä joutunut — sillä vaikka Baghilla olisi mielessään jotakin niin runollista kuin että Gabin elokuva-arkiston esityksissä tulee elokuvan parrassoilta meidän luoksemme (tämänlaatuiset ajatuskulut ovat Baghille luonteen-

omaisia), niin tämäkin tulisi mainiosti ilmaistuksi samalla inessiivillä.

»-- yritämme tutkailla, miten elokuva on parhaiden saavutustensa kautta tutkinut -- tuota tematiikkaa» (Bagh, sama lähde s. 31). Jälleen sopii inessiivi: -- *parhaissa saavutuksissaan* --. En ole suinkaan käynyt Baghin tekstejä läpi punakynä kourassa — pahoin pelkään, että lisää yhtä hämääriä *kautta*-rakenteita löytäisi vilisemällä hänen kirjoituksistaan, joissa ei selkeä kieli eikä selkeä ajattelu juuri muutenkaan kukoista.

Mutta Bagh ei ole yksin. Mitä on sanottava seuraavasta: »Potentiaalisesti rauhantutkimuksella on edessään myötävai-kuttaminen puolustuspolitiikan laadulliseen uudistumiseen hallitsevan ajattelun kumoutumisen kautta» (Pertti Joenniemi, Kanava 7/1982). Lauseessa on vähäsisältöinen predikaatti »on edessään», sen taakkana joukko toinen toistaan ras-kaampia substantiivikasautumia, joissa substantivoituina verbeinäkin esiintyvät passiiviset »uudistua» ja »kumoutua», ja kaiken kruununa tavallistakin epäselvempää vaikutussuhdetta ilmaiseva *kautta* — mitäpä enää puuttuu? Jotakin tällaista lienee rauhantutkijalla ollut mielessään: *Rauhantutkimuksella on tilaisuus uudistaa puolustuspolitiikan sisältöä pyrkimällä kumoamaan sen tähänastiset peruskäsitteet*.

»Äärellisen ja äärettömän ykseys avaruuden ja ajan sisäisissä suhteissa toteutuu materian dialektisen kehitysprosessien kautta» (Toivo Jaakkola WSOY:n Taskutieto-sarjan teoksessa »Kosmologian maailmankuva», s. 126). Tässä, kuten Baghinkaan esimerkeissä, ei edes ole tarkoitus ilmaista mitään syy- eikä aikasuhdetta; tähtitieteilijä Jaakkolan ajatus on aivan ilmeisesti: *Äärellisen ja äärettömän ykseys -- toteutuu materian dialektisina kehitysprosesseina*. En vaivaudu korjaamaan lausetta muuten; se on auttamatta marxilais-materialistista luonnonmystiikkaa pahimmillaan.

Kautta-sanan liikakäyttö on vain osa laajempaa oireyhtymää, sen näkee esimerkeistä heti. Se on sopivan hämärän

syy- tai muun vaikutussuhteen ilmaisin niille, joitten ajattelu liikkuu niin kaukana maanpinnasta, etteivät he tunne tarvetta rasittaa itseään selkeästi mietityillä ajatuksilla, saati palvella lukijoitaan sellaisilla. Mutta etteivät tällaiset *kautta*-rakenteet tottumuksesta juurtuisi myös niiden kirjoituksiin, jotka pyrkivät lukijoilleen välittämään ymmärrettäviä ajatuksia selvällä kielellä, on rakenteen liiasta ja hämärästä käytöstä syytä huomauttaa.

JAAKKO ANHAVA